

پوشگاه آموزشی مطالعات فرهنگی

مجله علمی و پژوهشی

گزارش

● گزارش جشن رونمایی قصه‌های ایرانی / شهاب دهباشی

رونمایی کتاب «توپوزقلی میرزا» در نشر ثالث

۴۴۳

به مناسبت انتشار کتاب توپوزقلی میرزا از سوی نشر ثالث با همکاری مجله بخارا مراسمی در محل این انتشارات در عصر شنبه بیست و چهارم شهریورماه ۱۳۸۶ با حضور نویسندگان، منتقدان و خبرنگاران برگزار شد.

جلسه با سخنان سردبیر مجله بخارا در اهمیت جمع‌آوری قصه‌های ایرانی و ثبت آنها آغاز شد. دهباشی همچنین اشاره کرد به جز چند تن از جمله دهخدا، صادق هدایت، امیرقلی امینی، انجوی شیرازی و... هنوز کارهای بسیاری ما باید انجام بدهیم.

دهباشی در معرفی پروفیسور الول ساتن گفت: پروفیسور ساتن در دوم ژوئن ۱۹۱۲ در شهر ادینبورگ به دنیا آمده و مدتها در بخش‌های گوناگون مربوط به خاورمیانه دانشگاه لندن کار کرده است. چندین بار به ایران سفر کرده است. در سال ۱۹۵۲ به عنوان استاد زبان فارسی در دانشگاه ادینبورگ استخدام و در سال ۱۹۷۶ صاحب کرسی پژوهش‌های ایرانی از طرف همان دانشگاه شد. الول ساتن در زمینه ایران‌شناسی کتابی درباره زبان فارسی منتشر کرد و به تاریخ ایران معاصر علاقه خاصی داشته است. ساتن دلبستگی خاصی به فرهنگ مردم و قصه‌های ایران داشته و مقاله‌های متعددی در این زمینه نوشته است. او در این زمینه قصه‌های مشدی گلین را جمع‌آوری کرد که در سال ۱۳۷۴ در ایران منتشر شد.

● احمد وکیلیان - اولریش مارتلف در جشن رونمایی نوبور قبی میرزا (عکس از حمید جعفری).

اولریش مارتلف سخنران بعدی این مراسم بود که در زمینه آشنایی اش با پروفیسور ساتن و قصه‌های ایرانی چنین گفت:

در اواخر سال ۱۹۷۰ هنگامی که در جست‌وجوی اسناد قصه‌های ایرانی برای طبقه‌بندی قصه‌ها بودم تا در پایان‌نامه دکترای خاورشناسی استفاده کنم، دریافتم که الول ساتن گنجینه اسناد منتشر نشده‌ای درباره قصه‌های ایرانی دارد. بی‌درنگ نامه‌ای به ایشان نوشتم و از وی کمک خواستم تا با استفاده از اسناد او بتوانم پایان‌نامه‌ام را تکمیل کنم. در پاسخ، او پیشنهاد کرد سفری به ادینبورگ داشته باشم تا در این باره مرا راهنمایی کند. من با هزینه‌ای گزاف به این سفر رفته و او با مهربانی مرا پذیرفت و پس از یکی دو روز باگشاده‌رویی تمام اسناد قصه‌های ایرانی گردآوری شده خود را در اختیارم گذاشت که مرا بسیار شگفت‌زده و سپاسگزار کرد.

همان طوری که در زندگینامه الول ساتن در مقدمه پیش‌رو در مقدمه کتاب قصه‌های مشهدی گلین خانم آمده است، الول ساتن بسیار کم حرف بود و در دو ملاقاتی که با او داشتم تنها در مورد کار من کمی صحبت شد. پس از دریافت سخاوتمندانه او، به آلمان و دانشگاه کلن بازگشتم و پایان‌نامه خود را تکمیل کردم.

لازم به یادآوری است که الول ساتن نه تنها فشرده‌ای از دست‌نوشته‌های خود از

قصه‌های مشدی گلین خانم را به من بخشید، بلکه یک کپی کامل در ۲۰ نوار کاست از نوارهای ریلی خود حاوی قصه‌های اثر حاضر که طی چند سفر به ایران ضبط و گردآوری کرده بود به من داد و بخشی از «طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی» مربوط به قصه‌هایی است که الول ساتن در اختیارم گذاشت. چند سال از اتمام پایان‌نامه «طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی» گذشت که من به فکر ترجمه‌منتخبی از قصه‌های مشدی گلین خانم به زبان آلمانی افتادم. الول ساتن در همین زمان سخت بیمار بود و من از بیماری او اطلاع نداشتم و قصد و منظور خود را برای او نوشتم. باری دیگر سخاوتمندانه بدون هیچ تردیدی تمام دست‌نوشته‌های قصه‌های مشدی گلین خانم را برایم فرستاد و من برخی از این قصه‌ها را به آلمانی ترجمه کردم. هنگامی که این اثر زیر چاپ بود خبر یافتیم که متأسفانه پروفیسور الول ساتن رخت از جهان بر بسته است. چند سال بعد از برخی دوستان ایران‌شناسم شنیدم که همسر الول ساتن قصد دارد کتاب‌های وی را به فروش رساند.

بلافاصله از طرف دوستانم با خانم ایلس، همسر الول ساتن تماس گرفتم و قرار شد به ادینبورگ بروم. زمانی که به ادینبورگ رسیدم پیشنهاد خرید بخشی از کتاب‌های فرهنگ مردم و قصه‌های عامیانه را به خانم ایلس دادم و چند روز بعد با چند کارتن کتاب به آلمان بازگشتم. ناگفته نماند که خانم ایلس تمام اسناد منتشر نشده‌ی مربوط به فولکلور را به من بخشید.

باز سال‌ها گذشت تا تصمیم گرفتم قسمتی از قصه‌های ضبط شده‌ی مربوط به منطقه وفس را که الول ساتن تا اندازه‌ای بر روی آنها کار کرده بود، کاملاً آماده چاپ کنم. از آنجا که گویش وفسی یک گویش استثنایی زبان‌های ایرانی است، از راه اینترنت تقاضای همکاری که با گویش وفسی آشنایی داشته باشد، کردم. خوشبختانه از آمریکا دکتر «دونالد سیلو» با من تماس گرفت که پژوهش‌های وسیعی در منطقه وفس بر روی این گویش انجام داده است. من از وی دعوت کردم به آلمان بیاید و طرحی برای پژوهش قصه‌ها و گویش وفسی ارائه دهد. حاصل این طرح، کتاب قصه‌های وفسی بر مبنای گویش‌شناسی وفسی بود که در سال ۲۰۰۴ در آلمان منتشر شد. من همچنین وظیفه خود می‌دانستم که اسناد قصه‌های منتشر نشده‌ی الول ساتن را به چاپ برسانم. از این رو در سفری که در سال ۱۳۸۰ به ایران داشتم این مهم را با دوست عزیزم احمد وکیلیان در میان گذاشتم و تصمیم گرفتیم این مجموعه را به چاپ برسانیم.

پس از آن علی بلوکباشی از محققان فرهنگ عامه به سخنرانی در مورد کتاب توپوز

● از راست: محمد جعفری قزاقی - اولریش مارولف و دهیسی (عکس از حسن جعفری).

قلی میرزا پرداخت. او در سخنان خود در توصیف قصه و نقش و جایگاه آن در فرهنگ عامه گفت: قصه یکی از گونه‌های فرهنگی است که می‌توان ویژگی‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی هر جامعه در دوره‌ی زمانی خاصی از تاریخ را مورد بررسی قرار داد. قصه یکی از نمونه‌های برجسته ادبیات عامه است و بیش از هر گونه دیگر ادبیات شفاهی اهمیت دارد. در قصه‌ها می‌توانیم الگوهای رفتاری و ذهنی مردم جوامع مختلف را ببینیم. وقتی هم قصه پدید می‌آید با الگوهایی که از جامعه برداشت کرده، خود بر جامعه تأثیر می‌گذارد؛ یعنی همان الگوها را برای آموزش نسل‌ها دوباره بازگو می‌کند.

وی در ادامه درباره‌ی تفاوت قصه‌ها گفت: تفاوت قصه‌ها به دلیل نحوه روایت آنها است که بیشتر به گونه شفاهی است. چون در این شیوه قصه‌ها به شکل سینه به سینه منتقل می‌شود و از نسلی به نسل دیگر می‌رسد و در این نقل و انتقال راویان در قصه‌ها دخل و تصرف می‌کنند. همین‌طور وقتی قصه‌ای از جامعه‌ای به جامعه دیگر مهاجرت می‌کند خود براساس شرایط اقلیمی، اقتصادی و سیاسی آن جامعه دچار تغییراتی می‌شود.

به عبارت دیگر راویان و نلالان قصه‌ها ماجراها را براساس شرایط فرهنگی‌ای که در آن قرار دارند بازگو می‌کنند. به این پدیده که در شناخت‌شناسی قصه‌ها بسیار بااهمیت

است مهاجرت قصه‌ها می‌گویند.

بلوکباشی در تشریح آشنایی خود با ساتن گفت: آشنایی من با او به سال ۱۹۷۷ در اصفهان باز می‌گردد. او در دهه ۴۰ میلادی به ایران سفر کرد و در آن زمان بود که با مشدی گلین خانم آشنا شد و شیفته روایات او شد. او قصه‌هایش را جمع کرد و اول شش تا از قصه‌ها را به انگلیسی ترجمه کرد تا اینکه مجموعه قصه‌های تحت اختیار او را مارزلف چاپ کرد و در دسترس ما گذاشت. باید بگویم که کار ساتن تنها گردآوری نبوده است. قصه‌نگاری مرحله نخست کار است، اما مرحله مهمتر قصه‌شناسی و تحلیل موضوع و سپس الگوسازی برای جوامعی است که تاریخ آن چندان در دست نیست تا بتوان الگوها و ویژگی‌های آن را باز شناخت. وی اضافه کرد: کسانی مثل مارزلف سفیران واقعی فرهنگ ما هستند. کاش سفرها و رایزن‌های فرهنگی ما نیز تفکری این چنین داشتند. بلوکباشی در پایان سخنان خود نقدهایی را به مقدمه اثر، پراکندگی قصه‌ها و نیز نوع طبقه‌بندی آنها در کتاب وارد کرد. البته مارزلف دو کتاب دیگر هم در مورد قصه‌های ایرانی دارد که یکی با عنوان طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی و دیگر تصویر کتاب‌های چاپ سنگی است که در سال‌های گذشته به چاپ رسیده است.

۴۴۷

محمد جعفری قنواتی دیگر سخنران نشست رونمایی کتاب توپوزقلی میرزا (قصه‌های ایرانی) بود. وی گفت: بسیاری از موارد فرهنگ عامه‌ای امروزه که می‌توان با آن دو قرن اخیر ایران را بررسی کرد حاصل کار ایران‌شناسانی بوده که با عشق و علاقه به گردآوری موارد فرهنگ عامه‌ای پرداخته‌اند. آنها فوق‌العاده علمی کار کرده و سعی داشته‌اند با همان گویش‌های اصلی آنها را حفظ کنند؛ خواه در زمینه شعر و خواه در وادی قصه. قصه‌ها را به سه شیوه می‌توان ضبط کرد. یکی روش عینی است؛ یعنی اگر راوی اشتباهی هم در گفتار و نقل روایت داشته باشد با همان اشتباه ثبت می‌شود و سپس در پاورقی اصل و درست مطلب بازگو می‌شود. این روش خاص پژوهشگران است. نوع دوم با کمی ویرایش همراه است و در نوع سوم، شکلی از بازنویسی انجام می‌شود که ممکن است قصه را هم تغییر داده و خوانشی از قصه به شمار بیاید. جعفری قنواتی در ادامه توضیحات خود به مباحثی چون تعامل ادبیات شفاهی و مکتوب، نقش کتب چاپ سنگی در ترویج قصه‌ها، حفظ کلمات و آداب و رسوم در قصه‌ها و... پرداخت و خاطر نشان کرد: در کشور ما افراد زیادی نظیر مشدی گلین خانم بوده و هستند که قصه‌های زیادی در سینه دارند. در این کتاب هم این موضوع تأیید می‌شود؛ چون از افراد مختلف چندین قصه آمده است.

● زهره زنگنه و مارزلف در جشن رونمایی کتاب توپوزقلی میرزا (عکس از احمد جعفری)

پس از آن خانم زهره زنگنه دیگر همکار تدوین این مجموعه در سخنانی به مشکلات پیاده کردن قصه‌ها از روی نوار اشاره کرد و قدمت زمان ضبط نوارها را عمده‌ترین مشکلی این کار برشمرد.

همچنین گفتنی است کتاب توپوزقلی میرزا، قصه‌های ایرانی به کوشش پروفیسور الول ساتن و زیر نظر پروفیسور اولریش مارزلف به کوشش احمد و کیلیان و زهره زنگنه به نازگی در ۴۰۵ صفحه، شمارگان ۲۲۰۰ نسخه و با بهای ۵۵۰۰ تومان در قطع وزیری با جلد سخت منتشر شده است.